

הים הוא, וביום השני מששת ימי בראשית בשעה שהבדיל הקב"ה בין מים למים, בין המים העליונים למים התחתונים, והמים העליונים נשארו בטהרתם ואילו התחתונים ניתנו בארץ, במקום טומאה; אז געו המים התחתונים בבכיה שיהיו במקום טומאה; אמר להם הקב"ה: שתקו ואני אצוה עליכם ניסוך המים (על המזבח בחג) – ולא נתפייסו, כי אין ניסוך המים אלא פעם אחת בשנה. וכתת להם הקב"ה ברית שימליחו כל הקרבנות שנאמר: על כל קרבנך תקריב מלח ועל זה נאמר: ולא תשבית מלח ברית אלקיך מעל מנחתך. עוד אמרו חכמי הדורות:

המלח עצמו הוא ברית העולם, ברית הקיום והנצח, שאין לך דבר בעולם שיכול להתקיים בלי המלח וביותר הוא מצוי במים ובלעדיו היו המים מסריחים ולא היה העולם מתקיים; – המלח הוא ברית המלכות והשלום שהכל רואים בו כי מלכותו של הקב"ה על כל עולמו ושולט על כל ברואיו ועושה שלום במרומו וגם על ברואי הארץ. להוציא מלב הכופרים שאומרים מי שברא אש לא ברא מים ומי שברא מים לא ברא אש, הרי המלח מן המים ומן האש. המים מפריים את הארץ ומרויים אותה והאש שורפת הכל, והם שניהם מולידים את המלח. והמלח עצמו סגולת הפכיות יש בו, אתה נותן במדה – הוא מחיה וממתק את הכל. גורע ממנו או מוסיף יותר מדי – הכל מת. מי עשה זאת, מי פעל זאת? – מלך העולמים שברא הכל ועושה שלום בין כולם; –

המלח לעצמו הוא רע, מתערב עם אחרים – נעשים כולם טובים מאד; – וכסגולות המלח כך סגולות קרבן כפרה, שאלמלא הוא לא היה העולם מתקיים מפני החטא, והקרבן עושה שלום ומקרב רחוקים וממנו הברכה יוצאת לכל העולם. אימתי, כשאתה מקיים כל מצוותיו וציוויי הכל במדה. אתה גורע או מוסיף או משנה בו, נמצאת מחריב את העולם.

ברית אלקיך

הרי שאמרנו למעלה כי בברית שניהם שווים להתחייבות ולהנאה – מה הנאה יש לקב"ה מן הקרבנות ומן הכפרה היוצאת מהם למקריביהם? אלא שכך רצה הקב"ה שיהו הבריות עושות רצונו ואין לך ככפרה זו לעשות נחת רוח לפניו יתברך. שכן כשהאדם חוטא ומקריב קרבן ומתכפר לו ויודע שהוא נקי מחטא, הוא נזהר אחרי כן מחטוא ומלהיות עוד מלוכלך בעבירות. אבל אם לא היה מתכפר, היה מוסיף לחטוא כמו שאמרו רבותינו ז"ל: כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, הותרה לו וכו' נעשית לו כהיתר. משל לאדם שבגדיו צואים אינו משמרן מן הטיט, אבל אדם שבגדיו נקיים ויפים משמרם מכל טינף. (מתוך ספר הפרשיות ויקרא. עפ"י מדרש מובא בפירוש הרא"ש עה"ת, בראשית א; זהר ח"א קמא: ציוני, רמב"ן; כלי יקר; מלבי"ם; מי השילוח; דעת זקנים מבעה"ת)

דף כא

'... אי רבנן קשיא קטרת – האי תנא הוא דתניא רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר...'. מבואר בגמרא שלדעת חכמים שבברייתא, הקטרת טעונה מלח [וכן יש לדייק מדברי הרמב"ם (איסורי

מזבח ה' (יא) שכתב שכל העולה על המזבח טעון מלח מלבד הנסכים והדם והעצים, ולא הוציא את הקטורת. מאידך, מדבריו בהמשך (בהלכה יג) יש לדייק להפך. וצריך עיון].

ונחלקו הראשונים האם בנתינת מלח סדומית שבעשיית הקטורת מתקיימת מצות מלח, והיא הסיבה לנתינת אותו מלח – משום מצות על כל קרבן תקריב מלח (כן כתב הכלבו – מובא בזבח תודה. וכ"כ בשטמ"ק בכריתות ו אות כה בשם התוס'), או שמא מלח זה שבעשיה אינו בא אלא כדי לשרות הצפורן, אבל בעת ההקטרה היה נותן שוב מלח משום מצות מליחה (כן היא שיטת התוס' בכריתות ו ובפסקי התוס' שם). וכן נקטו האחרונים להלכה (עפ"י ליקוטי הלכות; חזון איש כה, יז).

א. בדעת הרמב"ם [שדיוקי הלשון בדבריו סותרים לכאורה, כדלעיל] נחלקו הכסף-משנה והלחם-משנה. ובחזו"א (כה, יז) כתב שכיון שנתבאר בגמרא בשתי ברייתות שהקטורת צריכה מלח, והברייתא החולקת העמדתה כדעה יחידאית, ודאי הלכה שקטורת צריכה מלח, והושמטה המלה 'קטורת' מדברי הרמב"ם בה"ג. או אפשר שלא גרס כן בגמרא, שהרי אין הקטורת מוקטרת במזבח החיצון ולמה ימלחנה שם.

ב. מלשון התוס' (בע"ב, ד"ה והקטרת) נראה גם כן שמולח בשעת ההקטרה, שכתבו 'למה מולחין את הקטורת בראשו של מזבח יותר מעל הכבש והלא במזבח הפנימי היה קרב' – כלומר, הלא המלח שבכבש קרוב יותר למקום הקטרת הקטורת (כמו שפרש בשטמ"ק). ואילו היה הנידון על עשית הקטורת, לא היה להם להזכיר כלל מקום ההקטרה.

וכן כתב החזו"א (כה, יז) להוכיח ממשמעות דברי הגמרא, שהרי אמרו שהיו מולחים את הקטורת על גבי המזבח, ואעפ"י שכבר היה בה מלח בעשייתה.

ופרש שם הטעם שאין מועילה נתינת המלח שבעשייתה – לפי שלא די בהמצאות המלח אלא צריך מעשה מליחה, וכל עוד לא נתקדש בקדושת כלי אין זו מליחה כשרה, וכשמקדש הקטורת בכלי והמלח כבר מעורב בה – הרי זה כנמלח מאליו. [אבל מדברי הכלבו מוכח שגם כשמלחו קודם זמנו, מועילה המליחה בבוא הזמן, הגם שלא היה אז מעשה. וע' בענין זה בקהלות יעקב (מנחות יב) במה שדן על מליחת המנחה קודם הקמיצה].

ובאבני נזר (או"ח כ) פרש, כיון שהמלח שבתוכה אינו בגדר 'עולין', שאינו טעון קדושת כלי, הלכך אין הכלי מקדשו אלא את הקטורת בלבד, וממילא המלח בטל לקטורת [כי רק 'עולין' אינם מבטלין זה את זה], על כן צריך מלח אחר בשעת הקטרה. וביד דוד צידד שאמנם כשר במלח סדומית הנתונה בו, אך מצוה לכתחילה ליתן בשעת הקטרה.

'יצאו עצים שאין מקבלין טומאה... יצאה קטרת שאינה על מזבח החיצון'. משמע שהקטורת מקבלת טומאה ואין העצים מקבלין טומאה. והתוס' פרשו שהכוונה כאן על עצים דעלמא, לא של הקדש. וצריך עיון מה לנו ולעצים דעלמא הלא עצים אלו אכן מקבלין טומאה. ועוד קשה, הלא גם קטורת דעלמא אינה מקבלת טומאה.

– כן הקשה בחזון איש (כג, ז). ופרש שמשמע מן הסוגיא שלא הוצרכו למעט עצי המערכה, שודאי הם אינם בכלל 'קרבן' ואינם טעונים מלח, אלא הנידון הוא על עצים שאדם מגדב למזבח [שהם מעין קרבן אפילו לחכמים החולקים על רבי]. והנה מבואר מהגמרא במעילה (יט:): שעצים של יחיד אינם מתקדשים בכלי קודם הקטרתם ויש להם פדיון, ואם כן אינם מקבלין טומאה קודם הקרבה, לפי שאין 'חיבת הקדש' מכשרת לקבל טומאה קודם קידוש כלי (כבזבחים לד.). הלכך אינם דומים למנחה שמקבלת טומאה, אבל קטורת ולבונה שמתקדשים בכלי מקבלין טומאה משום חיבת הקדש, והרי הם כעין הפרט. (ע"ע קרן אורה; מקדש דוד לו ד"ה כתבו).

'כאן שהקפה באור כאן שהקפה בחמה'. נראה שאם הדם בושל, אין חילוק כיצד נעשה הבישול, אם באור אם בחמה. והלא אפילו במלח נחשב בישול, שכבר נפסדה צורת הדם. וגם אם יחזור לצלילותו

ע"י תוספת מעט מים – אותו פגם שנוצר ע"י הבישול אינו חוזר לקדמותו. אלא הכוונה שנתיבש בחמה ולא הגיע לדרגת בישול. והוא הדין שעשה כן באור, ולא הגיע הדם לשיעור יד סולדת עד שנתיבש (חזון איש כג, ח).

לא קשיא, כאן שהקפה באור כאן שהקפה בחמה... דאמר רב חסדא דם שקרש בחטאות [החיצוניות] ואכלו חייב... ורבא דידיה אמר אפילו בחטאות הפנימיות ואכלו – חייב. יש מן הראשונים מפרשים שלפי דברי רב חסדא ורבא שהואיל וראוי לכפרה בחטאות חיצוניות – חייבים עליו, שוב אין חילוק בין הקפה באור או בחמה, וכל דם שבישלו חייבים עליו, ולרבא שהלכה כמותו – אפילו בחטאות פנימיות (כן נקטו המפרשים בדעת הרמב"ם (מאכלות אסורות ו,ו). ע' בחדושי הר"ן חולין קכ ובמפרשי הרמב"ם שם ובב"י יו"ד סו"י עו ובס"י פו ד"ה כתב הרמב"ם ובש"ך שם. וע' גם בזכר יצחק טז). וכן בדעת רש"י בחולין (קט. ד"ה הלב; קכ. ד"ה הקפה. וכן ע"ש קיג: ד"ה אין איסור ובקובץ ענינים). וכן מפורש ב'חדושי הרשב"א'. וכ"ה בחדושי הר"ן בחולין קכ. ע"ש וצ"ב. וכן נראה דעת החינוך – כן כתב במנחת חינוך קמח, ד).

ואולם הרבה מהראשונים סוברים שגם למסקנא דם שבישלו באור – האוכלו פטור, ולא נחלקו האמוראים בדם חטאות פנימיות אלא בהוקפה בחמה (כן דעת התוס', הרמב"ן הרא"ה והר"ן – בחולין קט. [ואולם הר"ן בחידושו שם בדין קכ דעתו כד' רש"י ורמב"ם, ע"ש]). וכן שיטת הרשב"א בתורת הבית (ג,ג) ומובא בטור וב"י יו"ד סו"י עו. וכבר כתבו שהחידושים הנקראים 'חידושי הרשב"א' על מנחות אפשר שאינם של הרשב"א. וע' בספר מנחת טהורה באריכות). וכן כתב הש"ך (יו"ד פז סקט"ו). ואולם בנקה"כ שם חזר בו ויישב הדעה החולקת. וע' בפמ"ג (בפתיחה להל' מליחה) שלהלכה דם שבישלו אינו אסור אלא מדרבנן, וכמש"כ בתורת חטאת (א,ז) וט"ז (סק סקכ"ד).

[יש מחלקים בין דם קדשים לחולין – ע' רשב"א חולין קיא. בשם העיטור, ובריטב"א שם ובדף קט. וע' ע"פ ר"ח סט].

ויש מצדדים לומר שאפילו זעירי לא אמר אלא שאין עוברים עליו לענין מלקות, אבל איסור תורה יש בו כענין חצי שיעור שאסור מן התורה (עפ"י רשב"א חולין שם ובמשמרת הבית ג,ג ועוד). ויש מצדדים שאסור מהתורה כדין דם התמצית, ורק חיוב כרת אין בו (ע' רא"ש חולין פ"ח לו; שו"ת חת"ס יו"ד ע; צמח צדק פסקי דינים ט). ויש מצדדים לאסור משום 'יוצא מן הטמא' [ודוקא דם חי שבישלו או שמלחו, אבל הדם הנפלט ע"י בישול או מליחה, הלא מעולם לא היה אסור, כדין דם האברים שלא פירש, הלכך אינו בכלל 'יוצא מן הטמא' ואין בו איסור תורה (עפ"י שו"ת הרי"מ יו"ד ז; נפש חיה יו"ד ה)].

ונפקא מינה בכל זה לספקות; האם לאחר בישול הבשר נידון כספק דאורייתא או ספק דרבנן. [אך יש סוברים שאין להקל בכל הספקות כיון שקרוב הוא לאיסור תורה. ע' משמרת הבית להרשב"א ג,ג; שו"ת רדב"ז קצט].

בטעם הדבר שמן התורה אינו אסור – לא נתבאר בגמרא. ובספר אתון דאורייתא (ד) הביא כמה דוגמאות לכך שדבר שנשתנה מבריייתו שינוי לגריעותא, אינו ראוי למצותו ולא חלים עליו הדינים שנאמרו בו, וכדין יין מעושן ומבושל שפסול לנסכים, וכן אתרוג הכבוש והמבושל פסול, ועוד. והביא מקורות לדין זה. (וע"ע במובא ביוסף דעת ע"ז כט:).

ויש שכתבו שדין מיוחד הוא בדם, היות ונאמר בתורה כי הדם הוא הנפש, אם בישלו שוב אין בו תכונת החיות לקיום הנפש, ולכך אינו בכלל האיסור (ע' בזה בקהלות יעקב יד, עפ"י הר"ן והרא"ש בחולין. וע"ש עוד בס"י טו ובזבחים לא).

א. לא הבנתי מה שכתבו מפרשים שמרש"י כאן משמע שלרב חסדא ורבא אין חילוק בין אור לחמה, אדרבה, הרי לכאורה מדויק לשונו (בד"ה כאן) נראה שגם לרב חסדא אינו חייב אלא בשהקפה בחמה, שאנו באים לדון משום שנקרש, לכך יש

חילוק בין חיצוניות (וחולין) לפנימיות, אבל בבישול באור, אפילו צלול פסול למזבח מצד הבישול כשלעצמו.
 ב. ע"ע באריכות בקרן אורה ובהר צבי; תשובות שאגת אריה החדשות טז; תשו' ר' אליעזר גורדון ח"ב י; חדושי הרי"ם יו"ד
 ז; שדי חמד מערכת ד; דובב מישרים ח"א קיא; זכר יצחק ח"א טז; לו; ח"ב מו, ב.

ז'לקח ונתן אמר רחמנא והאי בר לקיחה ונתנה הוא'. ואפשר דוקא בחטאת, אבל בקרבנות שדינם
 בזריקה אין זריקה אלא בדבר המתפור ומשתבר (כמו שאמרו בע"ז נא.), אך אפשר שכיון שראוי לפורר
 את הקרוש ולדוקו הדק, נחשב ל'זריקה המשתברת' [וכשם שמצינו לשון 'שפיכה' בתורה גבי העפר –
 ושפכו את העפר; שפך הדשן]. וצ"ע (עפ"י חזון איש כג, ח).

– מה ששנינו (לעיל ה.) 'לא יהא ממרס בדמו' – אף על פי שחיצוניות כשרות בדם קרוש, מכל מקום
 אין זה כבוד המצוה. אי נמי משום השירים שמצותם בשפיכה (שם).

'בחטאות הפנימיות ואכלו פטור, וטבל והזה אמר רחמנא והאי לאו בר טבילה והזאה הוא'. ומסתבר
 שאפילו חזר ונמחה אחר כך – כיון שנדחה פעם אחת שוב אינו חוזר ונראה (תורת הקדשים; חזון איש כג, ח.
 וע' בשפת אמת).

ואף על פי שבידו להמחותו וכל שבידו לא הוי דיחוי (ע' זבחים לד) – פרש בחזו"א (שם. וע"ע מב, טו), כיון
 שנפסלה צורתו ונדחה מתורת דם, שאף לענין איסור אכילה אינו נחשב דם, שוב אינו נראה למזבח,
 וכפנים חדשות הוא. וראיה לכך, שאילו לא פקע ממנו תורת דם אלא שנפסל רק מדין דחיה שבקדשים,
 אינו בדין שיופקע ממנו איסור דם, כשם שלא פקע איסור דם מדם שלן ושיצא, שכבר אינו ראוי לכפר.

'הא דסריך'. יש מפרשים לשון גרירה, שנמשך חוט ממנו כאשר מכניסים בו אצבע. ויש מפרשים מלשון
 דביקה, שנדבק הדם בבשר או בשער ולכך חוצץ (ערמב"ם מקואות ב, יב; יו"ד קצח, טז ובש"ך).
 בשו"ת ר"י מסלוצק (מד. ומובא בהגהות הרש"ש) כתב לתקן בלשון רש"י: 'ל"א סריך' [במקום 'לא סריך' שלפנינו], והם הם
 שני הפירושים. והלשון השני מחמיר יותר, שאפילו רק נמשך קצת ולא נדבק לבשר – חוצץ.

'תמלח למאי אתא'. כלומר תמלח לאחר במלח מה בא ללמד, שהיה לו לומר 'תמלח במלח' ומדוע
 כתב 'במלח תמלח'. אבל המלה כשלעצמה ודאי נצרכת, כי בלעדה אין משמעות לכתוב (חדושי הרשב"א).

'תקריב – כל שהוא'. רש"י פרש: בין סדומית בין איסתרוקנית. ויש מפרשים (כסף משנה בדעת הרמב"ם
 וע' שפ"א); ברכת הזבח. וגרס 'אפילו כל שהוא': גם אם לא נתן מלח אלא משהו, יצא ידי מצותו [וכן אמרו
 לעיל גבי דם, 'מישדא בה משהו למצוה בעלמא'. וכן פסק הרמב"ם, שאפילו בגרגר אחד – יצא].

'תקריב ואפילו בשבת' – והמליחה מלאכה היא, מלאכת עיבוד. ואף על פי שאין עיבוד באכלין, הלא
 העולות אינם נאכלים, ולכך צריך לימוד מן הכתוב שהמליחה דוחה שבת. אי נמי, תיקון הקרבן והכשרו
 נחשב כעיבוד (עפ"י 'חדושי הרשב"א'. ומובא במשנה למלך שבת יא, ה).
 ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (קרימונה, ח) כתב לתרץ כגון שאין שם מלח וצריך להביא מלח דרך רשות
 הרבים, או שצריך לחלל עליו שבת בשאר מלאכות – על כך השמיענו הכתוב שמותר. או משום הבערת
 המלח על האש.

[ב'זבח תודה' כתב לתרץ שעור הראש כיון שאינו נפשט, הרי יש בו עיבוד כשאר עורות. ומשמע שנקט שכל מין אוכל הגם שאינו מיועד לאכילה – אין בו מלאכת עיבוד דאורייתא, ולכך הוצרך לתרץ בעור הראש, ודלא כ'חידושי הרשב"א'. ובספר שלמי שמעון פרש סברת הרשב"א שחייב משום 'מכה בפטיש'. וצ"ע.]

כסברא הנ"ל, שמין אוכל שאינו נאכל מחמת איסור, אינו נידון כאכלין, יש בשו"ת חכם צבי (צב), שלכך שוחט חייב גם משום צובע (לרב), גם אם אין צביעה באכלין – לפי שאסור לאכלו עם הדם. ע' בזה בשו"ת אבני נזר או"ח קעג. ע"ע בספר טהרת הקדש.

וע"ע תירוצים נוספים במש"מ שם; שער המלך יו"ט ג, ד והמזן ומצה ח, כד; מנ"ח לב, מלאכת הדש; נובי"ת או"ח כג; עין יצחק או"ח טו ובשאר מפרשים כאן.

ובפסקי הרי"ד (כאן) כתב שדרשה דרבנן היא, ולומר שמולחים בשבת ואף איסור דרבנן אין בדבר, הא בחולין – איסור דרבנן יש, אך לא דאורייתא [והלא אין כאן יתור המקרא, כיון שנצרך לשאר דרשות. וכ"כ באור הישר].

(ע"ב) 'שעל גבי הכבש ושבראשו של מזבח – אין מועלין בו'. רש"י פרש שהמלח נופל שם כשמולחין את האברים, ואין מועלין בו לפי שאינו ראוי. [פירוש, שכבר נעשה מצוותו. או משום תנאי בית דין. ע' חזון איש כה, טז]. ולולא פירושו אפשר לפרש הברייתא בפשטות שהמדובר על מצבורי המלח שהיו נתונים שם לצורך הקרבנות, כדלהלן (עפ"י שלמי שמעון).

והעיר שם מדוע אינו ראוי לקרבנות אחרים – וכתב שצ"ל שכיון שמלח קרבן אחד ונעשית מצוותו, שוב אינו ראוי לקרבן אחר.

ואולם גם לפרש"י נראה שאין מעילה במלח הנתון על גבי הכבש והמזבח, ועדיין לא מלחו בו – עפ"י קרן אורה.

'בשלשה מקומות המלח נתונה... בראשו של מזבח – ששם מולחין הקומץ והלבונה והקטורת ומנחת כהנים ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים ועולת העוף'. משמע שכל אלו אינם נקטרים בזריקה באויר דוקא כאברי העולה שהיו נזרקים מן הכבש [ולכך היה אויר מפסיק בין הכבש למזבח – זבחים סב], כי אילו היה גם באלו הדין כן, היה מולחן בכבש ולא במזבח (עפ"י חזו"א יז, כג, ב).

יש להעיר שמצינו ביטוי 'זריקה' גם במנחות – ברמב"ם פסוה"מ יג, ו [זבזריקתו על האש]. ושם טז, ז [בשעת זריקתן]. והכס"מ הגיה 'הקטרתן'. אך אין זה דין 'זריקה' מעל אויר דוקא. ומכל מקום אפשר שבפעולת הזריקה לבד, כלומר הנתנה על האש – נתקיימה העבודה, דומיא דזריקת דמים – כן כתבו כמה אחרונים. ע' ביפה עינים בדף ט ובדף כו; אבן האול מעשה הקרבנות ו; קהלות יעקב ה; שלמי שמעון כח.

גם בעולת העוף מצינו בגמרא (זבחים סד:) 'זוורקו ע"ג האשים'. ואולם במנ"ח (קטו, כז) כתב שנראה לו ברור שאגב גררא נקט, ואין מצות זריקה בעולת העוף, שהרי אפילו דמה אינו זורק אלא ממצה.

'שיאכלו עמה חולין ותרומה כדי שתהא נאכלת על השובע'. נחלקו דעות הראשונים האם קיים איסור הכנסת חולין לעזרה שלא בדרך הקרבה. והאוסרים יפרשו שאוכלים החולין בחוץ ואחר כך נכנסים לאכול המנחה (כ"מ ברש"י תמורה כג, הובא בתוס'. וכן הוכיח המשנה-למלך (שחיטה ב, ג) מכמה ראשונים). ויש מי שפרש שעושים כן בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש, שאפשר לאכול שם קדשים ומאידך מותר להכניס לשם חולין (ע' אתון דאורייתא א).

אבל דעת התוס' ושאר ראשונים (בב"ב פא ובחולין קל ועוד) להתיר כל שאינו מכניס חולין דרך עבודה כגון

הגשה או תנופה וכד' [ומ"מ משמע שאין לאכול חולין בעזרה בפני עצמם. כן הוכיח המל"מ מהתוס']. ע"ע במובא ביוסף דעת זבחים צ:

'העיד בן בוכרי ביבנה: כל כהן ששוקל אינו חוטא...'. התוס' (וכן רש"י ותוס' בערכין ד) כתבו שהוא הדין לכל שאר הלויים – פטורים לדעת בן בוכרי. ואולם הרמב"ן (תשא) כתב שלא נחלקו אלא על הכהנים, אבל הלויים חייבים. ויש שכתבו שמקורו מסוגיתנו, שלא מצינו שהוצרכו להתנות אלא בקרבנות הכהנים – משמע שלויים מותרים ללא תנאי מאחר שיש להם חלק בלשכה (ע' בבאור הגר"י פערלא לספר המצוות לרס"ג ח"א עמ' 238).

לה"ע שלדעת הרמב"ן מיושבת הערת הגר"ר בענגיס (ח"ב ס, ט) על לשון המשנה למלך. וע"ע בשו"ת עמודי אור (ז) ובקהלות יעקב (זבחים ד), אודות תפילת המוספין בנשים ובלויים.

'כיון דלכתחילה לא מיחייב לאיתויי, כי מייתי נמי חוטא הוא, דקא מעייל חולין לעזרה?... – אמנם מקדישו לבדק הבית כשאר המביאים, אך היות ומביא על דעת מצות מחצית השקל ובאמת אינו מחוייב בה, הרי זה הקדש בטעות, והוא חולין. ומתריך שמוסר לציבור. כלומר כוונתו להתנדב בעד הציבור ולא בעד חיוב גופו (הר צבי).

פרפראות לחכמה

'אמר רב אשי: יכול יתן בו טעם כבינה' –

'... וידעתי גם ידעתי שיש לומר דכוונת התנא דהאב זוכה להבין בחכמה, אינו מוסב על חכמת התורה לבד, כי אם גם בשאר ענינים יהיה בכל דרכיו דעה, בכל מה שיעסוק. וזה שפיר הוא מתכונת הגוף כאשר נודע לחכמי הטבע, שעמדו על הבחינה כשחלקו גויית האדם לחלקיו עפ"י חכמת הכימיה, נמצא שגוף האדם מורכב ממים ושמן וסיד ומלח. ומצאו במופת שכל אדם אשר בעת חייו היה יותר חריף ובעל שכל, יש בו יותר מחלקי מלח. ובזה יש לפרש כוונת חז"ל במסכת קדושין (דף כט ע"ב): הוא ללמוד ובנו ללמוד – ר' יהודה אומר: אם היה בנו זריז וממולח וכו' – בנו קודמו. ורבים לא ידעו לפרש מה הוא זה 'ממולח', עד ששלחו ידם להגיע בש"ס וכתבו 'ממולא'. ולפי דעתי הכוונה הוא שבנו ממולח דהיינו שיש לו הרבה חלקי מלח, לרמוז שהוא חריף ובעל הבנה (מתוך הקדמת בן המחבר (הגר"ר שמואל לנדא) לספר נודע ביהודה).

בזה יש לפרש מליצת חז"ל כאן; במלח תמלח – יכול יתן בו טעם כבינה. וכן יש לפרש הביטוי (בשבת ד.) 'לכי תיכול עלה כורא דמילחא' – כלומר, אזי יהא לך בינה ולב להבין הדבר (עפ"י מגדים חדשים שבת שם)

'הנה בוא וראה מה רב ההבדל בין דורנו לדור האמוראים; אם אנו זקוקים למשל ולדוגמא להבין ענין הבינה איך היא פועלת באדם, אזי עלינו להמשיל את הזה לאיזה ענין לקוח מן החיים, וכמו שהכל יודעים שהמלח נותן טעם בבשר ובכל מיני מאכל, והיאכל תפל מבלי מלח? כן הדבר בבינה, נותנת היא טעם באדם. והמלח הוא המשל להבין ענין הבינה שהיא הנמשל.

אולם חז"ל הבינו ביותר בזך שכלם את ענין הבינה הנותנת טעם באדם, וממנה הקישו על מליחת הבשר במלח, רצה לומר שכמו שהבינה נותנת טעם באדם שזהו דבר שהחוש מעיד עליו, כן צריך המלח לתת טעם בבשר. והנה מה דלדידהו הוי משל הוי לדידן נמשל, ולהפך, הנמשל שלהם לנו למשל יחשב. והדברים עתיקים' (מתוך מעשי למלך (על פי' הח"ח עה"ת – ברכה, עמ' רצב) לר"ש גרינמן, בשם הר"ש קצנלבוגין אב"ד קאברין).

דף כב

'מה מזבח משל ציבור' – שגבה דוד ממון מכל שבט ושבט וקנה את מקום המזבח (פירוש ר"ש משאנץ לתו"כ ויקרא, נדבה ד – עפ"י זבחים קטז:).

ואמרו (כתובות קטז:): 'מזבח הזהב... באין ממותר נסכים. מזבח העולה... באין מקדשי בדיק הבית' – ואף על פי שספק זה בא מיחידים, אך כבר מסרוהו לציבור ונחשב של הציבור כולו (עפ"י חז"א או"ח קכו, ת. ע"ש).

וע' בשו"ת הראב"ן (ג) שיחיד הבונה מזבח במקום המקדש, אינו כשר אלא בתורת במה, שהרי אינו משל ציבור. ומשמע מדבריו שאין מועילה מסירתו לציבור, ע"ש ובספר הר צבי.

'מאי בינייהו? איכא בינייהו חדתי'. מכך ששאלו מאי בינייהו והדגישו 'איכא בינייהו חדתי' [ולא אמרו איכא בינייהו משל ציבור] – משמע שלענין בא משל ציבור הכל מודים, כי גם ר"א בן שמוע המקיש עצים למזבח לענין שלא נשתמש בו הדיוט, אינו חולק על כך שבאים משל ציבור משום שהוקשו לגמרי זה לזה. וזהו טעמו של הרמב"ם שפסק את שתי ההלכות גם יחד (על פי לחם משנה הל' איסורי מזבח ו, ב). ונראה להוסיף שלכך מוסכם הדבר שהעצים באים משל ציבור, מפני שאינם שונים ממלח הבא משל ציבור. ואפשר מפני כן לר"א בן שמוע אין צריך הקש ללמוד זאת, שמשוה עצים למלח מסברא (עתוס), ולכן לשיטתו הוצרך ההקש ללמד שצריך שלא נשתמש בהם הדיוט (מנחה טהורה).

'נתערב קומצה בקומץ חבירתה... כשרה'. פסק הרמב"ם (פסולי המוקדשין יא, כח) שמקטיר שניהם כאחד. ונראה טעמו שלא אמרו 'עולין אין מבטלין זה את זה' אלא כשקרבים שניהם יחדיו שאז כל חלק וחלק שבשמן ושכסולת משתייך למנחה שלו, כאילו הוא מצורף עמה, ואין בטל השמן של זו שנבלע בסולת של זו, אבל אם מחלקם הריהו בטל אל המנחה האחרת. [וגם בתערובת קמצים, הלא אי אפשר לחלקם בצמצום שלא יהא בזה מעט יותר מבזה, ושוב בטל המיעוט ברוב].

או גם יש לומר שמא כשיחלק לא ימצא כזית מאחד מן הקמצים, וקיימא לן אין הקטרה פחות מכזית – לכך מקטיר שניהם כאחת (זבח תודה).

ובחזון איש (כט, כא) כתב להוכיח שאין צריך להקטירם בבת אחת, שאף כשאינם מוקטרים בשלמות אין העולין בטלים, וגם אין לפסול משום הקטרה פחותה מכזית, כיון שאין צורך שיהא כזית מן הקומץ דוקא, אלא אף דבר אחר מצטרף עמו לשיעור כזית בהקטרה. ופרש שהרמב"ם בא להשמיענו שאעפ"י שמקטיר הכל בבת אחת כשר, הגם שהן שתי מנחות ועיקר מצוותן להקטיר כל אחת בפני עצמה.

'דם שנתערב במים...' ע' כמה פרטי דינים, במובא בזבחים עח. וע"ש בדף עט בענין תערובת איסור בהתר כשיש היכר לאיסור במראה. [וע' בספר טהרת הקדש שאין להוכיח מכאן לענין שאר איסורים, לילך אחר המראה].